

ELS CRÍTICS

literatura

XAVIER PLA

Toni Sala aixeca l'edifici moral d'una família, que és la seva, en un exercici narratiu de no-ficció escandit amb una prosa modèlica que destaca, entre altres virtuts, per l'equilibri entre lucidesa, dignitat i pietat amb què s'expressa el protagonista.

Una família, totes les famílies

Una família

TONI SALA

L'Altra Editorial
Barcelona, 2021
230 pàgines

Quan Gabriel Ferrater va dictaminar que “l'excés de pudor, i fins de covardia, en l'ordre de l'expressió moral personal”, haurien impedit a Josep Pla ser un gran escriptor, no tan sols assenyalava la reticència a revelar la intimitat de l'autor d'*El quadern gris*. Ferrater denunciava la repressió moral que durant segles havia predominat en els grans autors de la literatura catalana, sempre tan ocupats a ocultar-se, dissimular-se o transvestir-se, ja fos per conservadorisme, per excessiva timidesa o, simplement, per por. A diferència d'alguns grans noms de la literatura francesa o italiana, pensem en Jean Genet o Curzio Malaparte, la majoria d'autors catalans es presenten com a escriptors timorats, bonhomiosos, incapaçs de mirar-se al mirall o ben poc disposats a veure's les arrugues i les imperfeccions en uns rostres que voldrien immaculats. Potser només les escriptores, de Víctor Català a Rodoreda passant per Montserrat Roig o M. M. Marçal, han sabut com ningú altre acarar-se al mal, a la maldat devastadora que hi ha a la vida, a totes les vides.

Amb *Una família*, Toni Sala (Sant Feliu de Guíxols, 1969) sembla haver recorregut un llarg i tortuós camí, diguem-ne vivencial o existencial, però

que en tot cas no tan sols és literari. Devia estar latent, però va començar a traspuar en *Els nois* (2014) i *Persecució* (2019), on la violència s'havia fet cada vegada més present. No deu haver estat fàcil agafar el toro per les banyes i dedicar-se a cavar el forat metafòric de la tomba. El resultat és en aquest últim llibre, en un extraordinari exercici de no-ficció amb una prosa autobiogràfica admirablement equilibrada entre la reflexió, l'observació, la introspecció i la rememoració. L'autor mateix reconeix que se li ha “omplert el cos de bardisses, per dintre meu les hores s'enfilen parets amunt de la carn i els arbres em tapen els ulls amb les branques i les fulles”.

A *Una família*, Sala aixeca l'edifici moral d'una família (el pare, l'avi i la mare, tots ja morts) en el tombant de l'últim segle, restes d'un món del turisme a la Costa Brava amb picada d'ullet proustiana inclosa. No podrem saber mai si hauria agradat a Ferrater, però potser sí que el poeta hauria coincidit amb les reflexions amb què Sala omple el seu llibre sobre la falta de “cultura emocional” de la societat catalana, sobre el distanciament entre pares i fills (la mateixa distància emotiva que Pla descriu en la seva

família), o sobre l'atàvica por catalana al sentimentalisme.

És amb les seves pores i febleses, amb els seus dubtes i les seves orfeneses, amb les fortors calentes, asfixiants i desagradables del femer de l'hípica familiar, que Sala es proposa, encara que sigui tòpic adduir-ho, mostrar, com diu Tolstoi en la primera frase d'*Anna Karènia*, que totes les famílies felices s'assemblen, però que cada família dissortada ho és a la seva manera.

El seu llibre palpita veritat, i respira per les moltes ferides d'una història que queda fixada en la inquietant imatge de la coberta del llibre: la placidesa amb què l'avi matern es relaxa a la piscina de l'hotel familiar contrasta amb el gest i la cara tapada pels cabells al vent d'una mare que es mira l'escena de postal descolorida amb una estranya agitació. Podria ser la de qualsevol motel de carretera nord-americana de pel·lícula de terror. Hi ressonen Ruyra, Pla i Gaziol, però aquí Sala s'acosta perillosament a Cormac McCarthy o a Emmanuel Carrère. La mort del pare, diu el narrador, va ser "com una demolició controlada de la família". Un pare desaparegut prematurament l'obliga, com a Albert Camus en *El primer home*, a preguntar-se què canvia quan el fill supera l'edat de la mort paterna: "el mirall ja no reflecteix res". Un pare cambrer, elegant i digne, que recorda Frank Sinatra, però que perd la veu per una malaltia. El fill potser es planteja l'escriptura com una forma de compensació: "parla per boca meva, posada a dintre d'una boca futura". Un avi matern lluminós i embrutidor, vist per l'infant com un heroi. Patriarca amb pistola al calaix, especulador immobiliari, beneficiari de la febre d'or del turisme i, al final, un dels causants de la destrucció del patrimoni i de la bellesa de Sant Feliu: "Eres com la vida, que ho crema tot al seu pas". I, en el capítol més vital i trist, la mare, envoltada de gossos, que apareix com el vestigi d'un desert emocional en les habitacions impersonals d'un hotel fantasma. És una dona ferida, que parla amb els seus fills sense (poder) mirar-los als ulls i que, fatalment, emmalalteix: "Et mors de dolor, no de plaer. Un dolor extrem només l'apaga la mort".

No hi ha revenja en aquest llibre adolorit, ni tampoc odi o ressentiment. Una mena de lúcida acceptació de la fatalitat permet dominar amb equilibri la pietat

i el reconeixement, el deute moral i la dignitat humana. I no és només gràcies a la bellesa de les escenes dels cavalls, interpretables, tal com explicava Baltasar Porcel, com a metàfora del plaer mateix de l'escriptura. És com si les doloroses esgarrinxades haguessin permès al narrador exercir sobre els seus records el domini de la consciència, ara enriquida

per la saviesa mateixa del pas de la vida i la salvació per la paraula.

Després de llegir el llibre, el lector té la sensació que ara ja aquesta família literària és més seva que de l'autor, perquè ell se'n deu haver pogut desprendre gràcies a la literatura. El lector, en canvi, l'haurà de carregar en la seva consciència moral molt més temps enllà.

CONTRA EL NACIONALISME ESPANYOL
de RAMON BARNILS
Pròleg de Carles Puigdemont
Epíleg de Núria Cadenes

NOVETATS 3i4
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a **Facebook** i **Twitter**
Visita la nostra botiga virtual en **www.tresiquatre.cat**